

Xana u nga mangala hi ndlela yihi xivilelo mayelana ni xiviko kumbe mahungu ya swikweleti?

Hi na magoza manharhu ya ku tshunxa xivilelo hi ku hetiseka. Landzelela magoza lawa kutani swivilelo swa wena swi ta lulamisiwa:

> Goza ro sungula

Tihlanganise ni va huvo ya swikweleti:

Tihlanganise ni va huvo ya swikweleti yoyoleyi humeseke xiviko xa wena xa swikweleti.

TransUnion

Senthara ya Riqingho: 0861 482 482

Experian S.A.

Senthara ya Riqingho: 0861 105 665

Xpert Decisions Systems (XDS)

Senthara ya Riqingho: 011 645 9100

Micro Lenders Credit Bureau (Microlending)

Senthara ya Riqingho: 0861 287 328

Compuscan (Microlending)

Senthara ya Riqingho: 0861 514 131

Consumer Profile Bureau

Senthara ya Riqingho: 011 278 3800

KreditInform

Senthara ya Riqingho: 011 777 2700

LexisNexis Risk Management

Senthara ya Riqingho: 021 565 9700

Loko xivilelo xa wena xi nga tshunxiwanga yana emahlweni eka goza ra vumbirhi.

> Goza ra vumbirhi

Tihlanganise ni lava va kambisaka ni ku hlamula swivutiso mayelana ni mahungu ya swikweleti.

Vonalava va kambisaka ni ku hlamula swivutiso mayelana ni mahungu ya swikweleti va nga pfuna va tlhela va lerisa va huvo ya swikweleti ku langutisa xivilelo xa wena.

Lava va kambisaka ni ku hlamula swivutiso mayelana ni mahungu ya swikweleti

Senthara ya tinqingho: 0861 OMBUDS (0861 662 837)

Fekisi: 086 688 6976

Imeyili: ombud@credittombud.org.za

> Goza ra vunharhu

Tihlanganise ni va NCR

Va NCR va ta lavisisa mhaka ni ku tiyisa leswaku ya tshunxiwa.

Mulawuri wa Swikweleti wa Rixaka (NCR)

Senthara ya tinqingho: 0860 627 627 (0860 NCR NCR)

i-meyili: complaints@ncr.org.za

www.ncr.org.za

Vaxavi va ni mfanelo yo kuma xiviko xa swikweleti xa mahala xin'we hi lembe.

Xana u nga mangala hi ndlela yihi xivilelo mayelana ni xiviko kumbe mahungu ya swikweleti?

*Tinhlamuselo ta nkoka

Mahungu lawa ya nga tsakisiki ya swikweleti ya vaxavi ya katsa:

- Mahungu lama katsaka miavo ya mikhuva ya vaxavi yo fana ni, ku tsandzeka ku hakela mali leyi kolotiwaka, ku tsandzeka ku hakela mali leyi kolotiwaka leyi bohiweke hi nawu leswaku yi hakeriwa, ku hakela hi ku nonoka, ku baleka ni mali, kumbe ku ka swi nga koteki ku tihlanganisa.
- Miavo leyi yelanaka ni migingiriko yo sindzisa tani hi: ku va u nyiketiwile leswaku u ta londziwa, ku vuyisa leswi tekiweke, goza ra nawu kumbe ku suriwa ka xikweleti.

Nkota leyi yi nga riki eku tirheni:

- Leyi i nkota leyi eka yona ku nga amukeriwangiki hakelo yi suka eka muxavi kumbe laha nghingiriko wo sindzisa wu nga tekiwangiki hi munyiki wa xikweleti.
- Leswi a swi katsi switirhisiwa swikweleti ni tin'wana ni tin'wana tinkota laha ku nga riki ni xilaveko xa ntwanano wa tihakelo ta n'hweti na n'hweti leti ti faneleke ku endliwa.

Tinhlamuselo ta nkoka mayelana ni mahungu man'wana ya swikweleti ya vaxavi

Hi siku ra 1 Khotavuxika 2006, Nawu wa Swikweleti wa Rixaka wu sungurile ku tirha kutani ku tumbuluxiwa Mulawuri wa Swikweleti wa Rixaka (National Credit Regulator - NCR). NCR yi ni vutihlamuleri bya ku lawula nxavisio wa swikweleti ni ku sindzisa leswaku nawu wu landzeleriwa.

Nawu lowu wu lawula tihuvo ta swikweleti (credit bureau) na timhaka ta swikweleti. Vaxavi va ni mfanelo ya ku kuma xiviko xa mahala xa huvo ya swikweleti kan'we hi lembe. Loko ko va ni mhaka yo karhi leyi nga hoxeka eka xiviko xa kona, vaxavi va nga tlhontlha huvo ya swikweleti ku susa mahungu lama nga hoxeka kumbe ku ma lulamisa. Va huvo ya swikweleti a va fanelangi ku kombisa mahungu lama nga tlhontlhiwa ku fikela loko ya ta va ya kambisisiwile.

A. Swinawana swa Xiyenge xa 73

Xiyenge xa 73 xa Nawu lowu xi pfumelela ku susiwa ka man'wana ya mahungu ya swikweleti kan'we ntsena. Xikongomelo xa swinawana leswi i ku langutisisa swivilelo leswi vuriweke hi vanhu hi ku angarhela mayelana ni swihoxo swa switiviwa ni nkhumbo lowu nga riki kahle lowu ku ngenisiwa eka tibuku ta timbabva (blacklisting) swi nga va na wona eka ntshunxeko wa swa timali wa vaxavi.

Hi siku ra 1 ta N'wendzambahala 2006, swinawana leswi swi hangalasiwile naswona a swi boxa hi ku kongoma ku susiwa ka:

1. Mahungu hi tinkota leti nga ha tirhiki;
2. Tirhekhodo leti nga tsakisiki;
3. Vuahluri bya huvo byo hakela mukolotiwa.

Byin'wana vuxokoxoko by mahungu lama nga susiwaka byi longoloxiwile eka Xiyenge xa B xa xibukwana lexi. Tinhlamuselo ta mahungu lama nga tsakisiki ya swikweleti ya vaxavi ni tinkota leti nga ha tirhisiwiki ti xaxametiwiwe emakumu ka xibukwana lexi.

Loko mahungu lama nga hlayisiwa hi Huvo ya swikweleti ya hoxekile, u nga ha tlhontlha va Huvo ya swikweleti ku endla leswaku ya lulamisiwa

Vuyimelo: Nawu wa swikweleti wa tiko

B. Xana hi wahi mahungu lama nga susiwaka eka tirhekhodo ta wena ta swikweleti hi va huvo ya swikweleti?

Mitlawa leyi landzelaka ya mahungu yi fanele ku susiwa eka tirhekhodo ta va huvo ya swikweleti ku nga si hundza siku ra 1 Khotavuxika 2007.

1. Mahungu ya swikweleti ya vaxavi lama nga tsakisiki eka xikweleti xa le hansi ka R500*;
2. Mahungu ya swikweleti ya vaxavi mayelana ni tinkota leti a ti nga ri ku tirheni ku ringana nkarhi wa tin'hweti ta 24 hi siku ra 1 Ndzati 2006*;
3. Swiboho swa khoto swo hakela mali eka mukolotiwa:
  - a) swo fika eka R500 (handle ka loko muxavi a tlurisile swimbirhi swiboho a nga hakeli);
  - b) swo fika eka R5000 loko xiboho xa kona xi ri ni vukhale byo tlula 18 wa tin'hweti (handle ka loko muxavi a ri hava swiboho swo tlula swimbirhi swo ka swi nga hakeriwangi eka tirhekhodo takwe);
4. Swiboho swo fika eka R50,000 loko ntsengo wa xiboho wu hakeriwile loko ku fika siku ra 1 ta Ndzati 2006;
5. Eka swiboho swo fika eka R50,000 leswi a swi nga si hakeriwa hi siku ra 1 Ndzati 2006, muxavi u ni nkarhi ku fikela siku ra 1 Ndzati 2007 ku hakela ntsengo wa xiboho ni ku nyiketa vumbhoni bya hakelo eka huvo ya swikweleti.

Xiyisisa leswaku mahungu lawa ya fanele ku va ya kombisiwile eka tirhekhodo ta wena hi siku ra 1 Ndzati 2006 ku va u kota ku wela eka wun'wana na wun'wana wa mitlawa leyi vuriweke laha henhla ni ku va va huvo ya swikweleti va ma susa ku nga si fika siku ra 1 Khotavuxika 2007.

*Vona tinhlamuselo leti nga emakumu ka xibukwana lexi.

Hi wahi mahungu lawa ya nga susiwaka eka tirhekhodo ta swikweleti?

Loko va huvo ya swikweleti suse va susa mahungu lama xaxametiweke laha henhla, va fanele va tivisa tihuvo letin'wana hinkwato ta swikweleti leti tsarisiweke, leti na tona ti faneleke ti susa mahungu wahi kumbe wahi yo fana na wona eka tirhekhodo ta tona.

Huvo ya swikweleti yi kuma mahungu ya swikweleti eka vanyiki va xikweleti. Va hlayisa rhekhodo ya matimu ya swikweleti naswona va fanele ku ku pfuneta ku lulamisa mahungu lama hoxekeke.

Loko va huvo ya swikweleti va nga susi mahungu wolawo lama boxiweke, vaxavi va fanele va ngenisa swivilelo eka va huvo ya swikweleti. Loko mahungu ya kona ya nga susiwangi endzhaku ka loko muxavi a ngenisile xivilelo eka va huvo ya swikweleti, muxavi yoloye a nga ha tihlanganisa na va NCR kumbe lava kambisisaka no hlamula swivutiso mayelana ni mahungu ya swikweleti.

C. Xana u nga kambisisa ku yini leswaku mahungu lama nga hlayisiwa hi va huvo hi wona hi ku hetiseka?

Kufikela siku ra 1 Ndzati 2007, u nga kota ku kuma xiviko xa swikweleti xa mahala hi n'hweti ya wena ya ku velekiwa. Endzhaku ka sweswo muxavi un'wana ni un'wana u ni mfanelo yo kuma xiviko xin'we xa mahala hi lembe nkarhi wun'wana ni wun'wana elembeni.

Swin'wana swiviko swikweleti swi nga kumeka eka huvo ya swikweleti laha munhu a nga ta hakela ntsengo lowu nga hundziki R20.

D. Hikokwalaho ka yini swi ri swa nkoka ku kamba rhekhodo ya wena ya swikweleti?

I swa nkoka ku kuma xiviko xa wena xa swikweleti leswaku u ta kota ku kambisisa loko mahungu lama hlayisiweke hi va huvo ya swikweleti ya tshamisekile.

Loko mahungu ya kona ya nga tshamisekangi, u nga ha tlhontlha va huvo ya swikweleti leswaku va ma lulamisa.

U nga kota ni ku engetela vuxokoxoko byintshwa loko byo va byi cincile.

Xana u kambisisa hi ndlela yih leswaku mahungu lawa ya hlayisiweke mayelana na wena hi wona hi ku hetiseka?